

ADAM SZEMPLIŃSKI

Próba oceny produktywności i produkcyjności lasów niepaństwowych w Polsce*

A Trial of Evaluation of the of Forest not Belonging to the State
in Poland

Pod pojęciem produktywności lasu rozumiemy ilość drewna wyprodukowanego z danej powierzchni leśnej w ciągu całego cyklu produkcyjnego przeliczoną na jednostkę tej powierzchni (1 ha) i na jednostkę długości cyklu produkcyjnego (1 rok). Cykl produkcji jest to okres od założenia uprawy do wieku rębności drzewostanu.

Ilości drewna pozyskane w cięciach przedrębnych i w cięciu rębnym składają się na sumaryczną produkcję. "Produkcyjność drzewostanu zagospodarowanego sposobem zrębowym jest to więc sumaryczna produkcja przeliczona na 1 ha i podzielona przez długość cyklu produkcji. Cechę taką nazywamy również przyrostem przeciętnym sumarycznej produkcji, lub w skrócie przyrostem przeciętnym"¹. Pojęcie produktywności lasu wiąże się z pozyskaniem drewna. Jest to ilość drewna możliwa do pozyskania z lasu w ciągu cyklu produkcji przeliczona na 1 ha powierzchni i jednostkę długości cyklu produkcyjnego (1 rok). Rozmiar pozyskania drewna powinien wynikać z racjonalnie określonego etatu użytkowania lasu w celu zabezpieczenia zasady trwałości lasu i ciągłości użytkowania.

Porównanie produktywności i produkcyjności lasów niepaństwowych jest trudne z uwagi na brak dokładnych danych odnośnie produktywności, jak i brak właściwej statystyki w zakresie użytkowania – szczególnie przedrębnego, co nie pozwala na jednoznaczne wnioski.

Do określenia produktywności lasu stosowane są m.in. tablice zasobności drzewostanów. W Polsce stosuje się tablice zasobności opracowane przez B. Szymkiewicza na podstawie tablic Schwappacha z 1908 r. oraz tablic Płońskiego opracowanych w 1937 r.

*Jest to referat wygłoszony podczas sesji naukowej PTL nt. "Gospodarka w lasach niepaństwowych" – 15–17 września 1989 r. w Biłgoraju. Wcześniej materiały przekazano uczestnikom sesji.

¹A. Bruchwald – "Szacowanie produktywności i produkcyjności lasu" Postępy Techniki w Leśnictwie. XXXVII, Warszawa 1984 r.

Powstaje pytanie, czy tablice te mogą być podstawą do oceny produktywności lasów niepaństwowych w kraju i w skali regionalnej. Odpowiedź nie jest niestety jednoznaczna, z następujących powodów:

- ok. 60% powierzchni lasów niepaństwowych stanowią drzewostany do 40 l, a więc zalesione już po wojnie, głównie na gruntach porolnych; szacuje się, że ok. 80% lasów niepaństwowych w Polsce to lasy na gruntach porolnych, a dla takich drzewostanów autorzy tablic nie prowadzili badań;
- praktyka urzędniowa wskazuje, że obowiązujące tablice zasobności w bardzo małym stopniu odpowiadają wymogom prowadzenia cięć pielęgnacyjnych w młodych drzewostanach na gruntach porolnych;
- około 78% ogólnej powierzchni lasów niepaństwowych (1 190 tys. ha) położonych jest w 25 województwach wchodzących w skład 8 OZLP (Polski centralnej, wschodniej i południowo-wschodniej); dla terenów tych nie prowadził badań Schwappach a Płoński tylko w małym zakresie;
- nie są znane badania naukowe, które mówiłyby jednoznacznie o stopniu dokładności obowiązujących tablic zasobności lasów niepaństwowych do określania produkcji sumarycznej, przyrostu przeciętnego, intensywności cięć pielęgnacyjnych.

Z tych powodów wynika tylko jedna możliwość odniesienia, tj. porównanie zbioru jakim są lasy niepaństwowe z innym zbiorem danych, zawierającym wielkości mówiące o kształtowaniu się produktywności i produktywności w lasach organizacji gospodarczej Lasy Państwowe, a także możliwości porównania innych wskaźników wpływających na kształtowanie się tych wielkości.

Takie uwarunkowanie nakazuje przyjęcie wstępnych założeń:

- materiał dotyczący Lasów Państwowych jest dostatecznie pewny i sprawdzony (założenie takie potwierdzone jest statystycznie -matematyczną metodą inwentaryzacji stanu lasu; potwierdzenie dokładności tej metody stanowią m.in. inwentaryzacje stanu zdrowotnego i sanitarnego lasu, a także coroczne aktualizacje stanu lasu, oparte o rejestrowane zaszłości w tym stanie i wykonane czynności gospodarcze);
- wyniki dotyczące Lasów Państwowych przyjmowane będą za wzorzec (100%) i do tych wielkości porównywane będą wskaźniki z lasów niepaństwowych.

Porównanie zbiorów

Lasy Państwowe

- Wszystkie obiekty posiadają plany urzędniowe; okres sporządzania tych planów jest w zasadzie 10-letni z niewielkimi opóźnieniami w pojedynczych przypadkach; inwentaryzacja zasobów dla dużych obszarów dokonana jest metodą matematyczno-statystyczną z bardzo dużą dokładnością;
- podstawą sporządzenia planów urzędniowych są uprzednie niezwykle dokładne pomiary geodezyjne, prowadzone od 1956 r.;

- cykl produkcyjny dla głównego gatunku lasotwórczego jakim jest sosna wynosi średnio ok. 110 lat;
- ok. 40% nadleśnictw posiada szczegółowe opracowania glebowo-siedliskowe, służące do określania stopnia degradacji siedlisk i ustalenia ich potencjalnych możliwości; wnioski stąd wypływające zostały przeniesione na obiekty 1. posiadające takich opracowań;
- całość prac wykonana została przez wyspecjalizowaną służbę urzędzeniową.

Lasy niepaństwowe

- Według stanu na 1.01.1985 r. dokumentacja urzędzeniowa (programy zagospodarowania lasów niepaństwowych) sporządzona była dla 93,4% ogólnej powierzchni tych lasów; uzyskane dane odniesiono do całej powierzchni lasów niepaństwowych przez przemnożenie tych danych przez współczynniki obliczone z podzielenia powierzchni ogólnej (wg danych GUS) do powierzchni urządzanej poszczególnych województw; dane te powinny być miarodajne dla kraju oraz dużych regionów (OZLP);
- programy te sporządzone zostały w różnym czasie, niekiedy przed piętnastoma lub więcej latami; dlatego mogą one jedynie w makroskali i w przybliżeniu stanowić podstawę prognozowania rozwoju zasobów drzewnych i możliwości ich użytkowania;
- powierzchnia większości kompleksów tych lasów została określona w sposób przybliżony;
- cykl produkcyjny tak dla sosny jak i pozostałych głównych gatunków lasotwórczych trwa w przybliżeniu o 20 lat krócej niż w lasach państwowych;
- brak jest określenia potencjalnych możliwości produkcyjnych siedlisk leśnych;
- programy te w wielu przypadkach sporządzane były przez osoby nie posiadające właściwego przygotowania do prac urzędzeniowych;
- ogromne rozdrobnienie tych lasów (na 1 536 tys. ha powierzchni przypada ok. 1,5 mln właścicieli i ponad 3 mln wyłączeń drzewostanowych), nie stwarza dogodnych możliwości analiz dotyczących poszczególnych obiektów (wsi i gmin).

Ogólna charakterystyka stanu lasów niepaństwowych

Struktura powierzchniowa

Ogólna powierzchnia wg stanu na 1.01.1985 r. wynosiła 1 535 845 ha, w tym:

- powierzchnia leśna niezalesiona — 941 13 ha, tj. 6,1%
 - powierzchnia leśna zalesiona — 1 441 732 ha, tj. 93,9%
- z tego:
- gat. iglaste — 1 160 312 ha, tj. 75,5%
 - gat. liściaste — 375 533 ha, tj. 24,5%

Dominującym gatunkiem panującym jest sosna, która zajmuje powierzchnię 1 001 675 ha, tj. 65% (w Lasach Państwowych 71%).

TABELA 1
Porównanie aktualnej i normalnej powierzchni klas wieku

Klasa wieku	Powierzchnia leśna w tys. ha					
	aktualna		normalna przy 80 l wieku rębności			
	ha	%	ha	%	różnica ±	
					ha	%
Leśna nie zalesiona	94,1	6,1	18,6	1,2	+ 75,5	+405,9
I	396,4	25,8	379,3	24,7	+ 17,0	+ 4,5
II	514,1	33,5	379,3	24,7	+134,8	+ 35,5
III	314,7	20,5	379,3	24,7	- 64,6	- 17,0
IV i wyżej	216,5	14,1	379,3	24,7	-162,8	- 42,9
Razem:	1535,8	100	1535,8	100	-	-

Porównanie aktualnej i normalnej powierzchni klas wieku przedstawiono w tabeli 1.

Z danych tych wynika, że przeważają drzewostany młodszych klas wieku, a niedobór drzewostanów IV i starszych klas wieku jest duży.

Struktura zapasu produkcyjnego

Ogólny zapas grubizny brutto w lasach niepaństwowych wynosi 147.382 tys. m³. Zapas grubizny brutto gatunków iglastych wynosi 109.313 tys. m³, tj. 74,2%, a liściastych 38.069 tys. m³, tj. 25,8%. W celu orientacyjnego określenia struktury zapasu produkcyjnego na powierzchni zalesionej, obliczono potencjalne możliwości produkcyjne (na podstawie tablic zasobności przy aktualnym układzie klas wieku i gatunków).

Wynika stąd, że aktualny zapas jest niższy od potencjalnych możliwości o 82,4 mln m³ grubizny brutto, co oznacza, że możliwości produkcyjne wykorzystane są w ok. 64%. Na stan ten znaczny wpływ ma duża powierzchnia (75,7 tys. ha) drzewostanów źle produkujących, z której aż 25,2 tys. ha znajduje się w lasach niepaństwowych położonych na terenie OZLP Kraków, 11 tys. ha na terenie OZLP Białystok i około 7 tys. ha na terenie OZLP Lublin.

Stan lasów niepaństwowych w stosunku do lasów organizacji gospodarczej Lasy Państwowe

Siedliska

Dominującym siedliskowym typem lasu jest bór świeży, który zajmuje 39,5% powierzchni leśnej. Siedliska borowe zajmują 65,2% (wraz z borami wyżynnymi i górskimi), lasowe – 27,7%, a olsy – 7,1%. Udział siedlisk nizinnych i wyżynnych wynosi 88,3% a górskich 11,7%. Porównanie procentowego udziału ważniejszych siedliskowych typów lasu w lasach niepaństwowych z analogicznym udziałem w Lasach Państwowych wskazuje na nieco gorsze warunki siedliskowe w lasach niepaństwowych. Rzeczywiste róż-

nice są — jak się wydaje — mniejsze niżby wynikało to z podstawowych danych. Znaczna bowiem część siedlisk w Lasach Państwowych (ok. 42%) ma już szczegółowe opracowania glebowo-siedliskowe, a praktyka dowodzi, że w czasie tych prac znaczna część siedlisk jest przeklasyfikowana do bardziej żyznych w stosunku do ustaleń pierwotnych, nie poprzedzonych szczegółową analizą glebową.

Najlepsze warunki siedliskowe mają lasy niepaństwowe położone na terenie OZLP Kraków, gdzie udział siedlisk lasowych (niziny i wyżyny oraz łągowych) wynosi ok. 90%, OZLP Krosno — blisko 70%, Katowice — 44%, Lublin — 34%. Najgorsze warunki siedliskowe występują w lasach położonych na terenie OZLP: Zielona Góra i Toruń — ok. 84% siedlisk borowych (w tym ok. 17% boru suchego) oraz Łódź, Olsztyn, Piła, Poznań, Szczecinek, Warszawa, gdzie udział ten wynosi od 70–85% ze znacznie mniejszym jednak udziałem boru suchego w granicach 2–8,6%.

Udział klas wieku

Struktura wiekowa drzewostanów w lasach niepaństwowych jest znacznie mniej korzystna niż w Lasach Państwowych; udział powierzchni leśnej niezalesionej jest w lasach niepaństwowych ponad 4-krotnie wyższy; wyższy jest również w tych lasach udział drzewostanów do 60 lat — około 80% w stosunku do 60% w Lasach Państwowych. W konsekwencji, procentowy udział drzewostanów IV i starszych klas wieku jest w lasach niepaństwowych (14,7%) prawie 3-krotnie niższy niż w Lasach Państwowych (38,3%).

Najkorzystniejszy udział starszych klas wieku mają lasy niepaństwowe położone na terenie OZLP: Kraków — ok. 30% drzewostanów IV klasy wieku i starszych, Krosno — 24%, Katowice — 25%, Wrocław — 22%, Zielona Góra — 20%. Najgorzej jest w Toruniu — 5,7%, Olsztynie — 6,2%, Radomiu — 6,7%, Białymstoku — 7,2%, Łodzi — 7,7%, Pile i Poznaniu — 8,2%.

Struktura gatunkowa

Udział gatunków iglastych w lasach niepaństwowych jest nieco niższy (75,5%) niż w lasach państwowych — (79,7%); w konsekwencji udział gatunków liściastych, szczególnie olchy i brzozy jest w lasach niepaństwowych wyższy. Na uwagę zasługuje również znacznie wyższy udział jodły (4,5%) w lasach niepaństwowych w stosunku do 2,2% w lasach państwowych. Dotyczy to prawie w całości dwóch OZLP tj. Krakowa i Krosna, minimalnie Katowic i Radomia.

Zasobność na 1 ha oraz przeciętny wiek

Pobieżne porównanie przeciętnej zasobności na 1 ha w lasach niepaństwowych z danymi dla lasów państwowych (tab. 2) może prowadzić do błędnych wniosków wskazujących na bardzo duże różnice na niekorzyść lasów niepaństwowych (przeciętnie na 1 ha miąższość w lasach niepaństwowych stanowi tylko 56% miąższości w lasach państwowych). Jednak bardziej dokładna analiza wskazuje, że w poszczególnych klasach wieku różnice te są znacznie mniejsze, a przeciętne zasobności na 1 ha w lasach niepaństwowych stanowią około 75–85% zasobności w lasach państwowych. Znacznie większa różnica w średnich wielkościach na całej powierzchni wynika z jednej strony z faktu, że dane dla lasów niepaństwowych nie są zaktualizowane (szacuje się, że po zaktualizowa-

TABELA 2
Porównanie przeciętnej zasobności na 1 ha

Klasa wieku	Nie zalesione	I	II	III	IV	V i wyższe	KO, KDO	Średnia
LN m ³ /ha	8	10	92	162	202	219	201	102
LP m ³ /ha	–	7	108	221	268	299	213	181
% LP = 100	–	–	85	73	75	73	94	56%

niu danych ogólna miąższość w lasach niepaństwowych byłaby o około 10% wyższa od wynikającej z sumy danych zawartych w programach zagospodarowania tych lasów) a głównie z innej struktury wiekowej (większy udział młodszych klas wieku) – czego wyrazem jest przeciętny wiek w lasach niepaństwowych w wysokości 36 lat, tj. o 17 lat niższy niż w lasach państwowych.

W porównaniu ze średnią zasobnością na 1 ha w poszczególnych OZLP najmniejsze różnice stwierdza się w OZLP Kraków – l.n. 161 m³/ha i 205 m³/ha – LP. Krosno – 156 do 237 m³/ha, Katowice – 128 do 200 i Zielona Góra – 100 do 126. Największe

TABELA 3
Porównanie przeciętnego wieku, przeciętnej zasobności na 1 ha i przeciętnego przyrostu miąższości w lasach niepaństwowych w stosunku do lasów państwowych

OZLP	Przeciętny wiek		Przeciętna zasobn. na pow. zalesionej w m ³ /ha		Przeciętny przyrost miąższości w m ³ /ha	
	LP	LN	LP	LN	LP	LN
	Białystok	51	31	190	89	3,73
Gdańsk	55	28	192	66	3,49	2,36
Katowice	56	45	200	128	3,57	2,84
Kraków	65	49	205	161	3,15	3,29
Krosno	64	45	237	156	3,70	3,47
Lublin	52	39	180	112	3,46	2,87
Łódź	53	30	188	70	3,55	2,33
Olsztyn	51	28	191	78	3,75	2,79
Piła	50	28	159	68	3,18	2,43
Poznań	51	29	169	64	3,31	2,21
Radom	54	29	184	74	3,41	2,55
Szczecin	49	30	165	98	3,37	3,27
Szczecinek	52	33	165	85	3,17	2,58
Toruń	53	26	166	60	3,13	2,31
Warszawa	49	32	178	79	3,63	2,47
Wrocław	54	42	197	122	3,65	2,90
Zielona Góra	48	37	126	100	2,63	2,70

różnice stwierdza się na terenie OZLP: Toruń – 60 do 166, Gdańsk – 66 do 192, Łódź – 70 do 188, Poznań – 64 do 169, Piła – 68 do 159 i Radom – 74 do 184 m³/ha.

Należy podkreślić, że przeciętny wiek w lasach niepaństwowych jest faktycznie nieco wyższy niż wynika z zestawienia. Szacuje się, że po zaktualizowaniu danych, wiek ten wzrośnie w lasach niepaństwowych do około 40 lat.

Przyrost przeciętny

Przeciętny przyrost wszystkich gatunków drzew na powierzchni leśnej zalesionej w lasach niepaństwowych wynosi 2,83 m³/ha, a dla sosny – 2,45 m³/ha (w lasach państwowych odpowiednio 3,42 i 3,37 m³/ha). Różnica między przyrostem przeciętnym w lasach państwowych i niepaństwowych wynosi w wielkości bezwzględnej 0,59 m³/ha, a stosunek procentowy między tymi wielkościami wynosi 82,7%.

W wielkościach bezwzględnych na terenie dwóch OZLP przyrost przeciętny w lasach niepaństwowych jest wyższy od przyrostu w LP (w Krakowie o 0,14 m³/ha i w Zielonej Górze o 0,07 m³/ha). Poza tym na terenie OZLP w Radomiu jest niższy niż w LP tylko o 0,06 m³/ha, w Szczecinie o 0,10 m³/ha i w Krośnie o 0,23 m³/ha. Największe różnice – na niekorzyść lasów niepaństwowych – między tymi wielkościami występują na terenie OZLP: w Łodzi – 1,22 m³/ha, Warszawie – 1,16 m³/ha, Gdańsku – 1,13 m³/ha, Poznaniu – 1,10 m³/ha, Olsztynie – 0,96 m³/ha i Białymstoku – 0,90 m³/ha. W pozostałych OZLP różnice te wynoszą (na niekorzyść lasów niepaństwowych) od 0,59–0,82 m³/ha. Stosunkowo niewielkie różnice w wielkościach przyrostu przeciętnego na 1 ha powierzchni leśnej zalesionej wytłumaczyć można bardzo dużym udziałem młodszych klas wieku (I – III klasa wieku zajmują w lasach niepaństwowych prawie 80% powierzchni) najbardziej efektywnych pod względem przyrostu.

Etaty użytkowania

Wielkości dotyczące rocznych etatów użytków rębnych i przedrębnych w lasach państwowych i niepaństwowych przedstawiono w tabeli 4. Z zestawienia tego wynika, że w etacie użytkowania głównego, na lasy niepaństwowe przypada 11,7% miąższości, a na lasy państwowe – 88,3%. Proporcje te odpowiadają udziałowi zasobów drzewnych poszczególnych kategorii własności. Inna jest natomiast struktura etatów; w lasach niepaństwowych na użytki przedrębne przypada 37% ogólnego etatu, a na użytki rębne – 63%, natomiast w lasach państwowych odpowiednio – 44 i 56. Znacznie większy udział użytkowania rębnego niż przedrębnego w lasach niepaństwowych, przy obecnej strukturze wiekowej, wskazuje na zaniżenie etatu użytkowania przedrębnego i nie znajduje uzasadnienia w istniejącym układzie klas wieku drzewostanów tej kategorii własności.

W przeliczeniu na 1 ha powierzchni, etat użytków głównych w lasach niepaństwowych wynosi 1,60 m³/ha wobec 2,57 m³/ha w lasach państwowych tj. 62,3% tej wielkości. W wielkościach bezwzględnych różnice te kształtują się następująco:

- jedynie w Zielonej Górze – etat na 1 ha – w lasach niepaństwowych jest wyższy (o 0,24 m³/ha) niż w lasach państwowych;

TABELA 4
Roczne etaty użytków rębnych i przerębnych w lasach państwowych i niepaństwowych wg OZLP (w m3)

OZLP	Roczny etat						Etat na 1 ha		
	rębne		przerębne		razem		państw.	niepaństw.	niepaństw.
	państw.	niepaństw.	państw.	niepaństw.	państw.	niepaństw.			
Białystok	612 186	174 079	562 739	92 633	1 174 925	266 712	2,13	1,30	
Gdańsk	388 137	32 870	339 821	15 576	727 958	48 446	2,67	1,26	
Katowice	937 683	144 841	708 898	87 522	1 646 581	232 363	2,80	1,81	
Kraków	279 556	234 354	195 068	141 114	474 624	375 468	2,87	2,31	
Krosno	723 658	131 897	557 976	108 764	1 281 634	240 661	3,05	2,72	
Lublin	388 348	255 899	436 932	129 516	825 280	385 415	2,06	1,84	
Łódź	274 671	89 395	290 328	51 036	564 999	140 431	2,21	1,09	
Olsztyn	920 260	103 180	727 937	67 669	1 648 197	170 849	2,76	1,26	
Piła	395 751	6 784	347 448	4 955	743 199	11 739	2,38	1,04	
Poznań	567 021	43 262	432 290	21 078	999 311	64 340	2,51	1,10	
Radom	392 289	58 684	315 422	49 706	707 711	108 390	2,51	0,96	
Szczecin	967 938	3 879	676 975	2 221	1 644 913	6 100	2,69	1,58	
Szczecinek	934 247	6 625	607 204	3 689	1 541 451	10 314	2,84	1,57	
Toruń	456 852	35 985	505 996	24 793	962 848	60 778	2,37	1,15	
Warszawa	61 799	95 522	107 167	48 806	168 966	142 328	1,68	1,14	
Wrocław	929 929	20 585	621 409	8 490	1 551 338	29 075	3,19	2,01	
Zielona G.	497 360	5 269	331 429	1 650	828 789	6 919	2,02	2,26	
Ogółem	9 727 685	1 455 469	7 765 039	864 045	17 492 724	2 319 514	2,57	1,60	

- w czterech dalszych OZLP różnice na niekorzyść lasów niepaństwowych są nieznaczne: w Lublinie – 0,22, w Krośnie – 0,33, Krakowie – 0,56 i Warszawie – 0,54 m³/ha;
- w pozostałych 12 OZLP różnice są znaczne tj. od 0,83 m³/ha w Białymstoku i 0,99 m³/ha w Katowicach do 1,55 m³/ha w OZLP Radom.

Pozyskanie drewna w 1988 r.

Z zestawienia tego wynika, że podczas gdy w lasach państwowych odnotowuje się przekroczenie etatu o około 3 mln m³ – w lasach niepaństwowych niewykonanie etatu wynosi około 600 m³ grubizny netto. Na każdy 1 ha powierzchni pozyskuje się w lasach państwowych 3,02 m³ drewna, podczas gdy w lasach niepaństwowych jedynie 1,12 m³ tj. o 1,90 m³ mniej, stanowi to zaledwie 37,1% pozyskania obciążającego każdy hektar powierzchni lasów państwowych.

W poszczególnych OZLP różnice te są znaczne i wynoszą od 22,7% w OZLP Warszawa do 82,6% w OZLP Zielona Góra.

W odniesieniu do 1 ha powierzchni leśnej w lasach państwowych pozyskanie drewna jest więc niższe w lasach niepaństwowych o: 0,39 m³/ha w OZLP Zielona Góra, 1,21 m³/ha w Krośnie, 1,32 w Lublinie, 1,71 w Białymstoku, aż do 2,48 m³/ha w OZLP Piła.

TABELA 5
Porównanie wielkości pozyskania w lasach państwowych i niepaństwowych

OZLP	Pozyskana masa grubizny netto				LP = 100
	w tys. m ³		w m ³ /ha		
	LP	LN	LP	LN	%
Białystok	1358,8	153,3	2,46	0,75	30,5
Gdańsk	865,8	53,9	3,18	1,25	39,3
Katowice	1940,3	178,0	3,30	1,42	43,0
Kraków	583,3	303,9	3,52	1,79	50,9
Krosno	1419,7	172,9	3,38	2,07	61,2
Lublin	994,8	276,6	2,49	1,17	47,0
Łódź	676,0	100,8	2,65	0,83	31,4
Olsztyn	1921,8	108,9	3,22	0,85	26,4
Piła	860,7	17,1	3,99	1,51	37,8
Poznań	1249,1	62,6	3,14	1,07	37,2
Radom	730,3	85,0	2,59	0,71	27,4
Szczecin	1883,1	9,5	3,08	1,13	36,7
Szczecinek	1816,0	21,7	3,35	1,39	41,5
Toruń	1203,7	55,6	2,97	1,10	37,0
Warszawa	300,8	91,8	3,00	0,71	22,7
Wrocław	1832,5	16,3	3,77	1,31	34,7
Zielona Góra	924,8	15,3	2,25	1,86	82,6
Ogółem	20561,6	1723,2	3,02	1,12	37,1

Dodać należy, że lasy niepaństwowe położone w woj. zielonogórskim uzyskały tak małą różnicę w stosunku do pozyskania w lasach OZLP na skutek przekroczenia etatu w 1988 r. rzędu 220%. Przyczyna tego stanu rzeczy nie jest dotychczas wiadoma.

Krótką oceną stanu lasów niepaństwowych w skali makro

Z porównania stanu lasów niepaństwowych ze stanem lasów państwowych wynika, że stan tych lasów daleko odbiega "in minus" od wzorca, za który powinniśmy uznać stan lasów państwowych.

Obecny, niezadowolający stan lasów niepaństwowych wywołany jest:

- stosunkowo dużą powierzchnią leśną niezalesioną,
- dużą powierzchnią drzewostanów źle produkujących,
- niedostosowanym do warunków siedliskowych składem gatunkowym drzewostanów,
- niską zasobnością III i starszych klas wieku, która w części wynika ze znacznego udziału drzewostanów stanowiących pierwsze pokolenie rosnące na gruntach porolnych,
- nieprawidłową działalnością gospodarczą.

Są też pozytywne momenty do odnotowania. O ile np. porównać obecnie analizowany stan lasów niepaństwowych z danymi według stanu na 1.01.1972 r. widać, że wykorzystanie możliwości produkcyjnych siedliska wzrosło z 61% do 64%, przeciętna zasobność na powierzchni leśnej zalesionej wzrosła z 91 do 102 m³/ha, przeciętny wiek drzewostanów wzrósł z 35 do 36 lat, przeciętny przyrost wzrósł z 2,60 do 2,83 m³/ha, zmalał udział powierzchni leśnej niezalesionej z 8,3% do 6,1% powierzchni ogólnej.

Niepokoić natomiast musi wzrost powierzchni drzewostanów źle produkujących z 60 do ok. 76 tys. ha.

Wnioski

Stan lasów niepaństwowych tak w skali globalnej jak i w większości regionów jest zły. Pomimo, że warunki przyrodnicze są zbliżone do warunków w lasach państwowych, produkcja (przyrost) jak i efekt końcowy (pozyskanie drewna) należy uznać za wysoce niezadowolające. Dla doprowadzenia produkcji tych lasów do stanu jaki istnieje obecnie w lasach państwowych potrzebny jest horyzont czasowy o długości ok. jednego cyklu produkcyjnego.

Do osiągnięcia tego celu proponuję:

W zakresie badań naukowych

- We wszystkich ośrodkach nauk leśnych w kraju należy pilnie rozpocząć prace badawcze, zwłaszcza w zakresie: przyrodniczych podstaw zagospodarowania tych lasów, ich produktywności, organizacji i ekonomiki.

- Tak ukierunkować wymienione badania, aby ich wyniki mogły posłużyć do opracowania instrukcji urzędzeniowej na lata 2001–2010.

W zakresie urządzania lasu

- W okresie 1991–2000 przeprowadzić dwukrotnie, w lasach tej kategorii własności wielkoobszarowe inwentaryzacje w celu określenia stanu zdrowotnego i sanitarnego tych lasów oraz bieżącego przyrostu miąższości. Wszystkie wymienione dane są dotychczas – w odniesieniu do lasów niepaństwowych jedynie wielkościami przybliżonymi.
- Wytypować wzorcowe powierzchnie glebowo-siedliskowe do przeprowadzenia szczegółowych analiz i opracowania klucza do prawidłowego określania siedlisk leśnych w tych lasach.
- Dążyć, aby w czasie rewizji urzędzeniowej 2001–2010 lasy niepaństwowe były zarządzane razem z nadleśnictwami Lasów Państwowych w ramach obwodów nadzorczych tych nadleśnictw.

Prace wymienione w pierwszych dwóch punktach powinny być finansowane z budżetu państwa lub funduszu ochrony środowiska.

W zakresie gospodarki leśnej

Należy rozważyć możliwość zmiany prowadzenia prac gospodarczych w tych lasach, według następujących wariantowych rozwiązań:

- Duże kompleksy leśne bezpośrednio sąsiadujące z Lasami Państwowymi objęte powinny być prowadzeniem gospodarki leśnej przez właściwe nadleśnictwa. System rozliczania się z właścicielami tych lasów mógłby odbywać się "w drewnie" lub pieniądzu.
- Właściciele drzewostanów zgrupowanych o znacznym areale powierzchniowym powinni zostać zobligowani na drodze legislacyjnej do tworzenia spółek leśnych.
- W kompleksach leśnych małych i mocno rozproszonych należałoby zachować dotychczasową formę gospodarowania, jednak przy znacznie wzmożonej kontroli nadleśnictw Lasów Państwowych.

Warszawa, sierpień 1989 r.